

บทสรุปสำหรับผู้บริหาร
การดำเนินงานโครงการวิจัย ประเภททุนอุดหนุนทั่วไป
ประจำปีงบประมาณ พ.ศ. ๒๕๕๙

ชื่อโครงการ “การศึกษาอัตลักษณ์และการปรับปรนทางวัฒนธรรมชุมชนชายแดนภายใต้ปรากฏการณ์การสลายเส้นแบ่งเดิมและการลากเส้นแบ่งใหม่สู่ประชาคมอาเซียนของกลุ่มชาติพันธุ์ไทใหญ่ อำเภอแม่สาย จังหวัดเชียงราย ราชอาณาจักรไทย และแขวงท่าขี้เหล็ก รัฐฉาน สหภาพเมียนมา”

ลักษณะโครงการ

☐ ชุดโครงการ ☐ โครงการย่อยภายใต้ชุดโครงการ ☒ โครงการเดี่ยว

ชื่อหัวหน้าโครงการ อาจารย์ดุจฤดี คงสุวรรณ
สาขาวิชาสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา
สำนักวิชาสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงราย
โทรศัพท์-โทรสาร ๐๘๒-๗๖๒๐๐๖๙, ๐-๕๓๗๐-๒๘๗๐
E-mail Address DUJLUEDEE@GMAIL.COM

โครงการวิจัยเรื่องนี้มีวัตถุประสงค์ ๓ ประการ คือ (๑) เพื่อศึกษาอัตลักษณ์ของกลุ่มชาติพันธุ์ไทใหญ่จากระบบองค์รวมทางวัฒนธรรม ในลักษณะการปรับเปลี่ยนภายใต้ปรากฏการณ์การสลายเส้นแบ่งเดิมและการเกิดเส้นแบ่งใหม่เกิดขึ้นในภูมิภาคอย่างรวดเร็ว (๒) เพื่อศึกษาการปรับปรนทางวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ไทใหญ่ท่ามกลางปรากฏการณ์การสลายเส้นแบ่งเดิมและการเกิดเส้นแบ่งใหม่สู่ประชาคมอาเซียนและ (๓) เพื่อตีความภาวะสังคม-วัฒนธรรม (A Socio-cultural condition) ในสถานการณ์โลกไร้พรมแดน ก้าวข้ามขอบเขตรัฐชาติ สู่ปรากฏการณ์ข้ามวัฒนธรรม (Transcultural) และปรากฏการณ์ข้ามชาติ (Transnational) เช่นปัจจุบันผ่านอัตลักษณ์กลุ่มชาติพันธุ์ไทใหญ่ โดยมีพื้นที่ศึกษาคือ กลุ่มชาติพันธุ์ไทใหญ่ อำเภอแม่สาย จังหวัดเชียงราย ราชอาณาจักรไทย ได้แก่ ตำบลแม่สาย ๒ หมู่บ้าน ประกอบด้วยบ้านเกาะทรายและบ้านสันทรายใหม่ ตำบลเวียงพางคำ ๓ หมู่บ้าน ประกอบด้วย บ้านป่ายางใหม่ บ้านป่าเหมือดรุ่งเจริญและบ้านป่ายางผาแตก และตำบลโป่งผา ๒ หมู่บ้าน ประกอบด้วย บ้านสันทรายปู้ยี่และบ้านน้ำจี้กลาง และกลุ่มชาติพันธุ์ไทใหญ่ แขวงท่าขี้เหล็ก รัฐฉาน สหภาพเมียนมา ได้แก่ บ้านห้วยไคร้ ชุมชนโดยรอบวัดพาราระแข่ง และชุมชนโดยรอบวัดพระธาตุโมนิน

สาระสำคัญของการวิจัยครั้งนี้อยู่ภายใต้กรอบคิดการศึกษาอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมผ่านระบบองค์รวมทางวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ไทใหญ่ ๕ ด้าน กล่าวคือระบบความเชื่อ ระบบการตั้งถิ่นฐาน ระบบเทคโนโลยี ระบบการจัดระเบียบทางสังคม และระบบการดำรงชีพ ด้วยกรอบคิดการปรับปรุงทางวัฒนธรรมของประชากรที่ศึกษาท่ามกลางกระแสการสลายเส้นแบ่งเดิมและการเกิดเส้นแบ่งใหม่ในระบบทุนนิยมเช่นปัจจุบัน ในที่นี้ผู้วิจัยมุ่งศึกษาวิธีการและรูปแบบการปรับเปลี่ยนทั้งในรูปแบบเป็นรูปธรรมและนามธรรมผ่านระบบองค์รวมทางวัฒนธรรมดังกล่าว โดยใช้กรอบแนวคิดการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรม เก็บข้อมูลโดยวิธีวิทยาการวิจัยภาคสนามทางมานุษยวิทยา ร่วมกับการศึกษาชาติพันธุ์วรรณาและการประเมินชุมชนแบบเร่งด่วนเชิงชาติพันธุ์วรรณา จากนั้นใช้เทคนิคสามเส้าวิเคราะห์ข้อมูล เพื่อตีความและสรุปผลการศึกษา

สรุปผลการศึกษาอัตลักษณ์ของกลุ่มชาติพันธุ์ไทใหญ่ผ่านระบบองค์รวมทางวัฒนธรรม ภายใต้ปรากฏการณ์การสลายเส้นแบ่งเดิมและการเกิดเส้นแบ่งใหม่ โดยนำเสนอภาพของภาวะสังคม - วัฒนธรรม (A Socio-cultural condition) ภายใต้สถานการณ์การเปลี่ยนแปลงของสังคม ภายใต้พื้นฐานความเชื่อที่ว่า “มนุษย์มีกระบวนการเรียนรู้และถ่ายทอดประสบการณ์ที่สามารถปรับเปลี่ยนและปรับปรุงสภาพแวดล้อมของตนจะเอาชนะข้อจำกัดทางกายภาพหลาย ๆ อย่างได้ เพื่อความอยู่รอดของเผ่าพันธุ์ด้วยกลไกของกระบวนการปรับตัว (Adaptation) ซึ่งจะช่วยให้มนุษย์สามารถอยู่รอดได้ในแทบทุกสภาพภูมิศาสตร์ ดังปรากฏในผลการศึกษา ระบบองค์รวมทางวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ไทใหญ่ ที่เรียกตัวเองว่า “ไต” และยังมีชื่อที่แตกต่างกันไปตามบริบทที่เปลี่ยนไป อาทิ ชาน ฉาน ไตโหลง ไตเหนือ เชน ลื้อ ยอง เจี้ยว เป็นต้น ในที่นี้จะกล่าวถึงระบบองค์รวมทางวัฒนธรรมโดยสรุปเป็นส่วน ๆ ดังนี้

(๑) ระบบความเชื่อและศาสนาของกลุ่มชาติพันธุ์ ๓ สอดคล้องไปกับความเชื่อของพุทธศาสนาเป็นสำคัญ และยังคงแสดงออกถึงความศรัทธาอย่างเข้มข้นตามคำกล่าวที่ว่า “อย่ากินอย่าฆ่า อย่าทานอย่าไต่” นั้นหมายถึง “อย่ากินอย่างพม่า อย่าทำบุญแบบคนไต ที่บ่งบอกถึงความศรัทธาทำบุญบำรุงพระศาสนาของคนไตอย่างแรงกล้า ความศรัทธาในการสืบทอดพระพุทธศาสนาของชาวไทใหญ่สะท้อนผ่านสถาปัตยกรรมของวัดอันงดงาม ความวิจิตรของพระพุทธรูป เช่นที่ปรากฏในทุกวัดของพื้นที่ศึกษา ซึ่งประกอบด้วย ปอยหลู่ข้าวหย่ากู่ วันชาติไทใหญ่ บวงสรวงพระเจ้าพรหมมหาราช ปอยปางวาด (เทศกาลงานปรีวากรรมของพระสงฆ์) ปอยสา่งลอง เลี้ยงเจ้าที่ไร่นา ปัดกาย เทศกาลกินข้าวหลาม มะหินสิมา ทำบุญปอยหลวง ประเพณีสงกรานต์ ปอยกองโหล (งานถวายกองฟืน) ปอยขึ้น (บูชาพระธาตุ) ปอยเหลินสิมัน (งานตักบาตรข้าวสารอาหารแห้ง) ปอยซอนน้ำ (สรงน้ำพระ) ปอยกันตอ (งานขอขมาคารวะผู้อาวุโส) สายหัว (สระผมด้วยส้อมปอย) เทศกาลข้าวมูนห่อ จุดไฟ แกล้งโหด วันวิสาขบูชา ปอยล้างจอง ปอหางน้ำ (งานทำความสะอาดวัด) ปอยหนูไฟ (งานแข่งบั้งไฟ) ประเพณี

เบิกตุ้ บวชพระ เข้าพรรษา ประเพณีเลี้ยงผีปู่ย่า แสกนา (ทำขวัญข้าว) ปอยहु้ใจบ้าน (งานสืบชะตาบ บ้านเมือง) ปอยสอปลีก (งานสอธรรมของพระภิกษุสามเณร) ปอยहु้ข้าวตันแหลม ปอยहु้ตานล่าง กานกำหว่า (งานถวายเป็นน้ำฝนก่อนเข้าพรรษา) ปอยฮู้ดอไม้เข้าพรรษา ปอยहु้ตันแบ็ก (งาน ถวายตันเทียนใหญ่กลางพรรษา) งอนปอยมหาตุ้ก (งานสลาก) กรวดน้ำอุทิศให้บรรพบุรุษ การทาน ข้าวสลากหรือ ก๋วยสลาก ฟังเทศมหาชาติชาดก ประเพณีตานเปรตพลี ปอยอาบน้ำแม่ปี (ปอยอาบน้ำ ชะตาในเดือนสิบ) ปอยข้าวหอมสาร (งานตักบาตรอาหารแห้ง) ประเพณีกินข้าวสลาก ประเพณีออก พรรษา ประเพณีตักบาตรเทโว ประเพณีตานผ้าสา ประเพณีเป็ง ปอยพาราลงเมือง (งานเทโว โรหณะ) ตานเทียนฮ้าง ปอยโฮงไฟหมิน ปอยกันตอ (ขอมาคารวะพ่อแม่และผู้ใหญ่) ปอยข้าวมน จ็อก (งานขนมห่อ) ปอยได้เต็นออกหว่า (งานจุดเทียนพรรษา) ทอดกฐินสามัคคี ทำข้าวปุกงา ทำข้าว หลาม ปอยเชิญชูเจ้าครูหมอโต ปอยहु้กะฐิน (งานถวายผ้ากฐิน) ปอยส่งท้ายปีเก่า เทศกาลวัน คริสมาสต์ และส่งท้ายปีเก่าต้อนรับปีใหม่ (ดูบทที่ ๔)

(๒) ระบบการตั้งถิ่นฐานของกลุ่มชาติพันธุ์ ๓ ในพื้นที่ศึกษาพบทั้งรูปแบบดั้งเดิม กล่าวคือ จะอาศัยอยู่ตามพื้นที่ราบลุ่มริมแม่น้ำ หุบเขา และแบบที่ปรับเปลี่ยนตามการเปลี่ยนแปลง ของสังคม เช่นปัจจุบัน

(๓) ระบบเทคโนโลยี โดยรวมมีการปรับเปลี่ยนไปตามการพัฒนา อาทิ การใช้ โทรศัพท์มือถือ การใช้งานพาหนะทันสมัย หากแต่ยังมีสิ่งที่ยังคงเป็นไปตามรูปแบบดั้งเดิม คือ ภาษา ตัวอักษรและการแต่งกายที่กลุ่มชาติพันธุ์ไทใหญ่ในทั้งสองพื้นที่ศึกษาเห็นว่าเป็นสิ่งซึ่งควรคงรูปแบบเดิมไว้

(๔) ระบบการจัดระเบียบทางสังคม พบว่ามีการผสมผสานระหว่างการจัดระเบียบทาง สังคมภายใต้รูปแบบของรัฐไทย และสภาพเมียนมา ควบคู่ไปกับกระบวนการที่สมาชิกในสังคมได้ พัฒนาขึ้นจากการกระทำระหว่างกันอย่างมีระเบียบ โดยสมาชิกส่วนรวมของสังคมได้ยอมรับเป็นแนว ความประพุดิตร่วมกัน และปฏิบัติสืบทอดจนเป็นบรรทัดฐานในการดำเนินชีวิตร่วมกันของกลุ่มชาติ พันธุ์ไทใหญ่ ที่ใช้ความสัมพันธ์ทางสังคม ผูกโยงอยู่ภายใต้ระบบเครือญาติและระบบอาวุโส พิธีกรรมนี้ เรียกว่า “การกันตอ” หรือพิธีดำหัวขอมา ภายหลังมีการปรับใช้กับการปฏิสัมพันธ์กับเจ้าหน้าที่ของ รัฐไทยด้วย

(๕) ระบบการดำรงชีพ พบว่า การประกอบอาชีพของกลุ่มชาติพันธุ์ไทใหญ่ในพื้นที่ ศึกษา มีความหลากหลายและแตกต่างระหว่าง ๒ ประเทศ กล่าวคือ ผลการศึกษาของอำเภอแม่สาย ประเทศไทย พบว่าส่วนใหญ่จะประกอบอาชีพรับจ้างรายวัน หรือบางครั้งเือนที่มีคนในครอบครัวไป รับจ้างพื้นที่อื่นแล้วส่งเงินมาให้ครอบครัวเพื่อเป็นค่าใช้จ่ายและค้าขาย สำหรับอาชีพเกษตรกรรมพบ

เพียงบางส่วน และสามารถแยกประเภทการเพาะปลูกได้เป็นทำนา ทำไร่ ทำสวนและเลี้ยงสัตว์เพื่อ
บริโภค

งานศึกษาครั้งนี้ปรากฏข้อเสนอแนะจากการที่คณะวิจัยศึกษาสถานภาพปัจจุบันกลุ่ม
ชาติพันธุ์ไทใหญ่ในพื้นที่ศึกษา อาทิ ด้านการเปลี่ยนแปลง ระดับการปรับเปลี่ยนทั้งในเชิงบวกและลบ
ผ่านการศึกษากระบวนการทางวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ไทใหญ่ทั้งห้าด้านในฐานะแหล่งข้อมูล
พื้นฐานสำคัญของการศึกษาสถานการณ์ระหว่างประเทศ ภูมิภาคและประชาคมอาเซียน ทั้งนี้ด้วย
เพราะคลื่นกระแสการพัฒนาและระบบทุนนิยมเสรีและการพัฒนาทางเศรษฐกิจที่ถือเป็นโจทย์สำคัญ
ที่ส่งผลต่อกลุ่มชาติพันธุ์ที่ศึกษาตั้งแต่ระดับประชาคมอาเซียน สหภาพเมียนมาหรือประเทศไทย อีกทั้ง
ทั้งยังถือเป็นการเตรียมการเพื่อรับมือปัญหาต่าง ๆ ที่เป็นผลพวงของ “การพัฒนาแบบไร้เส้นแบ่ง
เขตแดน” นี้ในอนาคต ซึ่งได้ผลการวิจัยดังปรากฏตามรายงานฉบับสมบูรณ์ สามารถนำผลการวิจัยมา
ปรับใช้ได้ ๒ ส่วน กล่าวคือ

(๑) ข้อเสนอแนะเพื่อการนำผลการวิจัยไปใช้ พบว่ากลุ่มชาติพันธุ์ไทใหญ่ในพื้นที่
ศึกษาทั้งสองตระหนักถึงผลกระทบจากการเปลี่ยนแปลงทางสังคมยุคโลกาภิวัตน์ว่า ส่งผลให้เกิดการ
เปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรมทั้งในเชิงรูปธรรมและนามธรรม ดังนั้นชุมชนไทใหญ่จึงเล็งเห็นประโยชน์
ในด้านการปรับตัวของชุมชนชาติพันธุ์เองด้วยวิธีการที่เหมาะสม และสามารถเชื่อมโยงความเป็นสากล
กับความเป็นท้องถิ่นเข้าด้วยกันเรียกว่า “Glocalization” ทั้งนี้เพื่อเป็นฐานความรู้สำคัญในการจะ
ทำความเข้าใจว่า แม้ว่าฝ่ายโลกาภิวัตน์จะปรับตัวอย่างไรด้วยการดึงเอาลักษณะท้องถิ่นมาใช้เพื่อให้
ท้องถิ่นรู้สึกเป็นมิตร หากแต่ในความเป็นจริงดังผลการวิจัยยังคงสะท้อนว่าท้องถิ่นก็ถูกนำไปปรับใช้และ
ยังคงถูกยึดโยงอยู่กับกระแสโลกาภิวัตน์อยู่นั่นเอง หากใช้กระแสโลกาภิวัตน์จะยอมจำนนต่อท้องถิ่นไม่

ถึงกระนั้นก็ตาม ผลการศึกษากล่าวถึงความสามารถในการจะช่วยเหลือเสริมสร้างความเข้าใจ
อันดีให้เกิดในการจัดการปรากฏการณ์พหุวัฒนธรรม (Multiculturalism) ที่บุคคลมีความสามารถในการ
พิจารณาวัฒนธรรมหรืออัตลักษณ์เชิงสัมพัทธ์ บุคคลมีความสามารถในการยอมรับคนอื่นและอยู่
ร่วมกับคนอื่น อีกทั้งยังมีความสามารถในการประเมินวัฒนธรรมและอัตลักษณ์ของกันและกันด้วยการ
รับฟัง แลกเปลี่ยน ถกเถียง วิพากษ์วิจารณ์อย่างสม่ำเสมอและสร้างสรรค์เพื่อพร้อมรับการ
เปลี่ยนแปลง นำไปสู่ความสามารถในการสร้างบรรทัดฐานทางวัฒนธรรมที่สามาร่วมกันในอนาคตข้าม
พหุวัฒนธรรมและความหลากหลาย

และ (๒) ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป พบว่าคณะวิจัยมีแนวทางที่จะนำ
วิธีการ รูปแบบ การปรับเปลี่ยน การผสมผสานและแนวทางการปรับปรนทางวัฒนธรรมของกลุ่ม
ชาติพันธุ์ไทใหญ่ ท่ามกลางกระแสการเปลี่ยนแปลงอย่างต่อเนื่องเช่นปัจจุบัน ของพื้นที่ศึกษาไปปรับ
ใช้ในพื้นที่อื่นซึ่งมีบริบทคล้ายคลึงต่อไป และสามารถนำผลการศึกษาไปใช้ประโยชน์ในการลดช่องว่าง

ความหวาดระแวงที่มีต่อกัน นำไปสู่การกำหนดนโยบายที่เหมาะสมระหว่างประเทศสมาชิกใน
ประชาคมอาเซียน จนเกิดรูปแบบและแนวทางการบริหารจัดการทางวัฒนธรรมกลุ่มชาติพันธุ์อื่น ๆ
ในภูมิภาคต่อไป